

Materiał dla nauczyciela

***Matsuri* – japońskie święta**

Japońskie słowo '*matsuri*' oznacza 'święto, festiwal' i stosowane jest zarówno w odniesieniu do uroczystości ogólnokrajowych, jak i lokalnych. Tradycyjnie *matsuri* łączone są z rdzenną religią archipelagu – szintoizmem – lecz istnieją także festiwale o korzeniach buddyjskich bądź o charakterze świeckim. Niezależnie od swego pochodzenia, uroczystości japońskie są bardzo barwne i radosne, co powoduje, że uczestniczą w nich nie tylko rdzenni mieszkańcy, ale także turyści. Istnieje ogromna ilość różnorodnych *matsuri* i, w rzeczy samej, trafne jest powiedzenie mówiące, że „nie ma dnia, by gdzieś w Japonii nie odbywał się festiwal *matsuri*”.

Zwykle świąteczne obchody organizuje lokalna świątynia lub chram. Oprócz ceremonii religijnych, organizowane są także liczne atrakcje: występy artystyczne, pokazy tradycyjnych tańców, prezentacje gry na bębnach *taiko*, pokazy sztucznych ogni, uliczne jarmarki itp. Elementem świątecznego rytuału są tradycyjne japońskie stroje. Do stałego punktu programu należy także procesja, podczas której kilkudziesięciu lub kilkunastu mężczyzn, w rytmie śpiewów i tańców, obnosi po mieście ozdobny palankin (*omikoshi*), w którym – wedle legendy – przebywa w czasie święta zabawiane bóstwo.

Każde *matsuri* jest inne i wyróżnia się dodatkowymi, ciekawymi zwyczajami.

1. Yuki matsuri – Festiwal Śniegu

Festiwal Śniegu obchodzony jest w Sapporo na wyspie Hokkaido – czwartej co do wielkości wyspie archipelagu. Co roku miasto ozdabiane jest figurami ze śniegu, spośród których 12 osiąga wysokość kilku metrów. Organizowane są zawody w budowaniu śnieżnych rzeźb, liczne koncerty i pokazy. Na festiwal przyjeżdża rokrocznie ok. 2 mln ludzi.

2. Obon – Święto Zmarłych

Buddyjskie Święto Zmarłych obchodzone jest w Japonii w połowie sierpnia. Ze względu na upały, Japończycy zakładają wówczas *yukatę*, czyli lekkie, bawełniane kimono. Święto Obon ma uroczysty charakter, niemniej towarzyszy mu również radosny taniec, *bon odori*, w rytm którego wita się dusze przodków. Taniec ten w różnych częściach kraju

wykonywany jest w odmienny sposób. Innym zwyczajem jest wieczorne puszczanie na rzecze zapalonych lampionów, które mają oświetlać zmarłym drogę do lepszego świata.

3. Hadaka matsuri – „Święto Golasów”

To nietypowe święto obchodzone jest w różnych częściach Japonii w innym czasie. Jego celem jest zapewnienie pomyślności i odegnanie złych duchów. Główną atrakcją uroczystości jest pościg za „świętym mężem” – uczestniczy w nim 9 tysięcy mężczyzn ubranych tylko w przepaski biodrowe (*fundoshi*). „Święty mąż”, którego dotknięcie przynosi szczęście, musi przebiec ustaloną trasą, zaś uczestnicy pościgu starają się go złapać. Następnie wszyscy polewają się wodą lub okładają błotem, co również ma ustrzec przed złymi mocami.

4. Gion matsuri – Festiwal Dzielnicy Gion

Jest to wielki festiwal obchodzony w Kioto, dawnej stolicy Japonii, w okresie lipca. Punkt kulminacyjny festiwalu – wielka procesja *Yamaboko Junko* – przypada 17. dnia miesiąca. Przez miasto przesuwały się wówczas 32 platformy: wielkie, zwane *hoko*, z występującymi na nich postaciami w historycznych strojach samurajów, gejsz i dworzan oraz małe, zwane *yama*, z prezentowanymi na nich scenami z japońskiej mitologii i historii. Załoga jednej platformy może liczyć nawet 50 osób. Artystycznemu korowodowi towarzyszy tłum odziany w barwne stroje z dawnych czasów. Całość obchodów dopełniają liczne koncerty, degustacje tradycyjnych potraw czy pokazy dawnego rzemiosła. Japończycy delektują się wówczas ciasteczkami ryżowymi, *chimaki*, które chętnie ofiarowują sobie w prezencie.

5. Kurama no hi matsuri – Festiwal Ognia

Święto to obchodzone jest w miejscowości Kurama, niedaleko Kioto, 22 października. Jest to uroczystość ku czci jednego z lokalnych bóstw. O godzinie 6 wieczorem mieszkańcy zapalają przed swymi domami ognie, o nazwie *kagaribi*, a następnie biorą udział w paradzie, niosąc małe lub duże pochodnie sosnowe (*taimatsu*). W mieście gdzieśgdzie porozmieszczane są wówczas pochodnie o wysokości trzech metrów, zaś w procesji niesione są takie, które ważą nawet 80 kg. Dwie godziny

później, o godzinie 20.00, wszyscy zbierają się w świątyni Kurama-dera, zaś po modlitwie uczestniczą w paradzie palankinów (*omikoshi*).

Święta dzieci

1. Hina matsuri – „Festiwal Lalek”

Jest to „Dzień Dziewczynki”, tradycyjne święto obchodzone 3 marca, podczas którego rodziny modlą się o szczęście dla swoich córek. Święto wywodzi się z Chin, gdzie wierzono, że grzechy i nieszczęścia można przenieść na lalkę, a następnie zniszczyć ją, by pozbyć się w ten sposób zagrożenia ze strony złych duchów.

Powszechnym zwyczajem tego dnia jest ustawianie tradycyjnych lalek, *hina ningyō*, na pięcio- lub siedmiopoziomowym podeście nakrytym czerwonym dywanem. Lalki przedstawiają różne postaci z dworu cesarskiego epoki Heian (794-1192 n.e.) i przekazywane są z pokolenia na pokolenie lub kupowane dziewczynce na jej pierwsze *Hinamatsuri* (*hatsu zekku*). Istnieje przesąd, że jeśli nie sprzątnie się lalki po zakończeniu święta, to opóźni to zamążpójście dziewczynki.

Na samym szczycie specjalnego układu lalek umieszczana jest para cesarska, następnie stawiane są trzy damy dworu (*sannin kanjo*), pięciu muzyków z bębnami i fletami, ministrowie Prawej i Lewej Strony, a na samym dole służba podająca sake oraz, ściśle związane z Japonią, drzewka wiśni i mandarynki. Całość ozdabiają również miniaturowe przedmioty codziennego użytku, takie jak ubrania czy naczynia. Obecnie, ze względu na małą powierzchnię japońskich mieszkań, popularna staje się wersja aranżacji jedynie z samą parą cesarską.

Chińską reminiscencją Festiwalu Lalek jest zwyczaj *hina okuri*, czyli topienie papierowych lalek w rzece. Innym rytuałem, związanym z dawnym kalendarzem księżycowym, jest przystrajanie lalek pączkami brzoskwiń, której okres kwitnienia przypada właśnie na ten czas. Dlatego święto to znane jest również pod nazwą *Momo-no sekku*, czyli Święto Brzoskwiń.

W trakcie uroczystości serwuje się specjalne potrawy: *chirashi zushi* (rodzaj sushi), *sakura mochi* (ciastka ryżowe z liśćmi wiśni nadziewane pastą fasolową), *hina arare* (sześciennie krakersy ryżowe), *shirozake* (słodka biała sake) oraz *hishimochi* (zielono-czerwono-białe ryżowe ciastka w kształcie diamentów: zieleń symbolizuje zdrowie, biel – czystość, zaś czerwień odstrasza złe duchy).

Dziewczynki śpiewają tego dnia popularną piosenkę „Ureshii Hinamatsuri” („Radosne Święto Lalek”):

*Akari-o tsukemashō bonbori-ni
Ohan- o agemashō mono-no hana
Gonin bayashi-no fue taiko
Kyo-wa tanoshii Hinamatsuri*

*Odairisama to ohinasama
Futari narande sumashigao
Oyome ni irashita neesama ni*

*Yoku nita kanyo no shiroikao
Kin no byoubu ni utsuruhi o
Kasuka ni yu suru haru no kaze
Sukoshi shirozake mesareta ka
Akai okao no udajjin*

Kimono o kikaete obi shimete

*Kyou ha (wa) watashi mo haresugata
Haru no yayoi no kono yoki hi*

Nani yori ureshii hinamatsuri

*Zapalmy latarnie!
Ułóżmy kwiaty brzoskwini!
Pięciu dworskich muzyków gra na
fletach i bębnach
Dziś jest radosne Święto Lalek*

*Cesarz i cesarzowa
Stoją obok siebie z jasnymi twarzami*

Biała twarz, która dobrze przypomina

*Papierową lalkę panny młodej
Złoty wachlarz porusza się, gdy
Łagodnie wieje wiosenny wiatr
Czy wypił odrobinę shirozake
Minister Prawej Strony o czerwonej
twarzy
Nałożyliśmy kimono, zawiązaliśmy pas
obi
Dzisiaj my też wyglądamy prześlicznie*

*Nad ten wiosenny, marcowy, szczęśliwy
dzień
Nie ma nic radośniejszego niż Święto
Lalek*

(Muzyka za: http://www.youtube.com/watch?v=yoFPm5sfz_8&feature=related
Fotografie za: <http://japanese.about.com/library/weekly/aa022501a.htm>)

2. Kodomo no Hi – Dzień dziecka

Japoński Dzień Dziecka przypadający 5 maja, pierwotnie traktowany był jako chłopięcy odpowiednik *Hinamatsuri – Tango no sekku* (Święto Chłopców), zaś dziś stał się dodatkowo świętem wszystkich dzieci.

Tego dnia dachy domów dekorowane są kwiatami japońskiego irysa (*shōbu*). Roślina ta wykorzystywana jest także podczas obowiązkowej dla chłopców kąpieli (*shōbuyu*), ponieważ ma moc odpędzania złych duchów i przeciwdziałania chorobom. Z tego powodu święto to nazywano dawniej Festiwalem Irysów.

Innym symbolem święta jest karp. Istnieje przekonanie, że jest on na tyle silny, iż może płynąć nawet w górę wodospadu, dlatego też stał się symbolem wytrwałości i życiowego powodzenia. Według chińskiej legendy karp, który dopłynie w górę wodospadu, zamienia się w smoka i wzlatuje ku niebu. Stąd w dniu swojego święta chłopcy spacerują z latawcami w kształcie karpia (*koinobori*), a papierowe wizerunki ryby, po jednym na każdego męskiego potomka, umieszcza się na balkonach domów.

Analogicznie do *Hinamastruri* w dniu Kodomo no Hi wystawiane są lalki wielkich wojowników (*gogatsu ningyō*). Szczególnie popularna jest postać *Kintarō*, legendarnego bohatera z epoki Heian (794-1192), przedstawianego najczęściej w postaci jeźdźcy na olbrzymim karpniu. Istnieje zwyczaj obdarowywania chłopców figurkami bohatera oraz samurajskimi hełmami *kabuto* – kolejnym symbolem siły.

Tradycyjne świąteczne potrawy to *chimaki* (kluski ryżowe zawijane w liście bambusa) oraz *kashiwa mochi* (ciastka ryżowe zawijane w liście dębu).

Istnieje również popularna piosenka śpiewana tego dnia – „Koinobori”:

Yane yori takai koinobori

Ookii magoi wa otoosan

Chiisai higo wa kodomo tachi

Omoshirosoo ni oyoideru

*Wyżej niż czubki dachów są
koinobori (flagi-karpie)*

Wielki czarny to ojciec

Mniejsze złote to dzieci

Jak one zabawnie pływają

Muzyka za: <http://www.youtube.com/watch?v=Iw1N4kRqDPY>

Uroczą sceną: <http://www.youtube.com/watch?v=HvndAIE6enU&feature=related>

Fotografie: <http://web.mit.edu/jpnet/holidays/May/kodomonohi.shtml>

Rysunki związane ze świętem: http://sekichiku.freehosting.net/j_kodomonohi.htm

3. Święto Sichigosan (Siedem – pięć – trzy)

To święto przypadające 15 listopada, w trakcie którego rodzice modlą się o pomyślność dla swoich dzieci. Obchodzone jest przez dziewczynki w wieku trzech i siedmiu lat oraz chłopców w wieku trzech i pięciu lat. Stąd nazwa święta, które stanowi swego rodzaju obrzęd przejścia.

Tradycja uroczystości sięga epoki Heian (794-1192), kiedy to dworzanie cesarscy świętowali osiągnięcie przez ich dzieci kolejno trzech, pięciu i siedmiu lat. Liczby trzy, pięć i siedem były uważane za szczęśliwe. Wraz z nadejściem kultury samurajów przypisano im nowe znaczenia.

Od trzeciego roku życia dzieci mogły zacząć zapuszczać włosy (wcześniej dokładnie je strzyżono), pięcioletni chłopiec dostawał swoją pierwszą *hakamę* (rodzaj samurajskich spodni), zaś siedmioletnie dziewczynki mogły przewiązywać swoje kimona pasem *obi*.

Obecnie powszechnym zwyczajem jest wykonanie pamiątkowej fotografii oraz wizyta w świątyni szintoistycznej, do której dzieci udają się w tradycyjnych kimonach. Ponadto dzieci obdarowywane są *chitose ame* („tysiącletnimi słodyczami”), czyli długimi, cienkimi, czerwono-białymi cukierkami, które symbolizują zdrowie i długowieczność. Wręcza się je w torbie ozdobionej rysunkiem żółwia lub żurawia – kolejnymi symbolami długiego życia.

(Fotografie za:
<http://en.wikipedia.org/wiki/File:1970Shichigosan02.jpg> oraz
<http://www.japaneselifestyle.com.au/culture/shichi-go-san.html>)

4. Seijin Shiki – Dzień Wejścia w Dorosłość

W wieku 20 lat, w drugi poniedziałek stycznia, Japończycy obchodzą uroczystość osiągnięcia pełnoletniości. Obrzęd ten posiada przeszło tysiącletnią tradycję.

W świąteczny poranek w lokalnym urzędzie odbywa się ceremonia wejścia w dorosłość, w trakcie której przedstawiciele miejscowych władz wygłaszają przemówienia, zaś goście wręczają jubilatom drobne prezenty. Większość młodych kobiet ubiera się w specjalne kimono z długimi rękawami (*furisode*) oraz sandały *zōri*. Wśród młodych mężczyzn

wciąż można spotkać tradycyjny strój (*hakama*, *haori*), choć stopniowo jest on wypierany przez zachodni garnitur.

Po części oficjalnej jubilei i ich goście udają się na kameralne przyjęcie. Przykładowe święto patrz:

http://www.youtube.com/watch?v=j_oVYqjlf9o

5. Strój chłopca na święto Shichigosan:

- szal (nieobowiązkowy)
- wierzchni płaszcz *haori* – luźny, niewiązany, z szerokimi rękawami, sięgający do kolan
- wewnętrzna kamizelka *keikogi* podobna do *haori*, lecz wykonana ze sztywniejszego materiału; noszona w taki sposób, że lewą połę zakłada się na prawą, a całość związuje wstążką
- *hakama* – szerokie, luźne, przypominające spódnicę spodnie, rozcięte od biodra do połowy uda, wiązane w wąską kokardę za pomocą dwóch długich pasów
- skarpetki *tabi*
- sandały *zōri* (zwykłe japonki)
- woreczek *fukuro* i drewniany mieczyk trzymane w dłoni.

6. Strój dziewczynki na święto Shichigosan:

- ozdobna, kwiecista spinka do włosów
- kimono z szerokimi rękawami *furisode*, noszone w taki sposób, że lewą połę zakłada się na prawą
- pas *obi*, którym przewiązuje się kimono na biodrach, zaś z tyłu wiązany jest w ozdobną kokardę; za pasem można umocować wachlarz
- skarpetki *tabi*
- sandały *geta* (na wysokim drewnianym koturnie) lub *zōri* (zwykłe japonki)
- woreczek *fukuro* trzymany w dłoni.